

Мар'яна ВОЛОШИН

ЕТНОГРАФІЧНА ТЕМАТИКА У НАУКОВІЙ ПРАКТИЦІ ДАНИЛА ФІГОЛЯ

Стаття присвячена маловідомій постаті української етнології — Данилу Івановичу Фіголю, етнологу, музейнику, фотографу та правознавцю, доля якого пов'язана з Галичиною. Висвітлюється формування світогляду й становленні особистості, етнографічна та музейна діяльність. Розкрито роль Данила Фіголя у становленні народознавчих студій в 40—60-х рр. ХХ ст. у Львові. В дослідженні здійснений аналіз основних наукових праць етnologа. На основі опрацювання широкої джерельної бази доведено, що науковий доробок вченого важливий для поступу української етнології ХХ ст.

Ключові слова: Данило Фіголь, Державний Етнографічний музей АН УРСР, Відділ етнографії Інституту Українського фольклору АН УРСР, етнологія, Галичина, УФОТО.

Данило Фіголь (1907—1967) належить як до когорти видатних музейників, так і до плеяди тих науковців, які почали досліджувати народну культуру в умовах ідеологічного тиску на гуманітарну науку та репресій проти українських вчених з боку радянської влади. Не дивлячись на його доробки в дослідженні матеріальної та духовної культури, сьогодні ім'я дослідника несправедливо призабуте.

Короткі відомості про життя та наукову діяльність містяться в небагатьох публікаціях. Однією із перших є публікація сина — Романа. Статті про вченого надруковані у збірнику «Мистецтвознавство» [62], «Личаківському некрополі» [18] та в літературно-громадському альманасі «Євшан-зілля» [38]. У публікаціях сина подані стислі біографічні дані про наукову діяльність батька як етнографа, мистецтвознавця, музейника, фотографа [62], та складений бібліографічний покажчик праць Данила Фіголя [62, с. 144—148]. Загальні відомості про вченого викладено в Енциклопедії українознавства [16], фундатором якої був брат Данила Івановича — Атанас Фіголь. Професор С. Маркарчук охарактеризував дослідження Данила Фіголя про побут робітників Львова [20]. Коротку інформацію про Данила Фіголя як етнографа ми зустрічаємо у публікаціях про Романа Гарасимчука [9; 21], Савину Сидорович [12], Катерину Матейко [11; 13; 22; 24; 25], Любов Суху [7], Мустафу Козакевича [10].

Огляд наявних джерел засвідчив, що вони носять переважно загально-ознайомчий характер із постаттю вченого. В них відсутні дослідження, які стосуються його праці в радянський час, в умовах ідеологічного тиску на науку. Сьогодні назріла потреба вивчити наукову спадщину цього видатного діяча української науки та культури середини — третьої чверті ХХ ст.

Народився Данило Іванович 1 січня 1907 року в м. Коломиї Станіславівської області (УРСР)¹ в родині педагога-катехита, теолога о. Івана Фіголя² та

¹ Тепер Івано-Франківська область.

² Іван Фіголь — український католицький священник, педагог, церковно-громадський діяч, доктор теології. Працював кетахитом у Станіславівській та Коломийській гімназіях, де викладав катехизм, грецьку та латинську мови, а також гомілетіку — мистецтво проповіді. Інколи у свята та неділі відправляв у церкві монастиря оо. Редemptористів. У 1929 р. переїхав до Львова, де він працював отцем-кетахитом в українській чоловічій гімназії, викладаючи теологію моралі та гомілетіку.

Стефанії, з роду Галущинських³. У родині було п'ятеро дітей⁴, серед них Данило був найстаршим. Родина Данила Фіголя відносилась до стану греко-католицького духовенства, що вплинуло на формування світогляду молодого Данила. Початкову освіту здобув в рідному місті, де навчався в народній школі. У 1917 році вступив до гімназії в м. Станіславові (Івано-Франківськ), яку закінчив у 1925 році [5, арк. 39]. Хвороба не дозволила йому у 1925 році відбувати військову службу та скласти іспити для вступу в Львівський університет ім. Яна Казимира. У 1926 році Данило реалізував свою мету і став студентом юридичного факультету [5, арк. 67]. Паралельно із вивченням права юнак відвідував лекції художньої та науково-прикладної фотографії, які проводив у професор Юзеф Світковський⁵. Протягом двох років проходив безкоштовну юридичну практику, але, попри це, студент продовжував вивчати фотографію у Львівському художньо-промисловому училищі [5, арк. 69].

В період навчання в Університеті Яна Казимира майбутній юрист вивчав народне, звичаєве право. Результатом студентських зацікавлень стало те, що Данило Фіголь підготував магістерську роботу на тему «Литовські статuti XVI—XVII ст.», в якій висвітлив відображення звичаєвого права в Литовських статутах. У 1930 році закінчив юридичний факультет та здобув диплом магістра правознавчих наук [5, арк. 41]. Після закінчення Університету Яна Казимира Данило Фіголь прагнув створити приватну нотаріальну установу. Ідею заснування приватної юридичної канцелярії підтримали в колі сім'ї Данила. Реалізувати цей задум перешкодили смерть батька й низький матеріальний рівень життя родини Фіголів.

Життєві обставини змусили Данила Івановича Фіголя в 1933 році піти працювати юристом в нотаріальну контору в м. Цирець. Згодом у Кам'янку-Струмилову на посаді нотаря (нотаріуса. — *М. В.*)

[5, арк. 39] в правознавця Володимира Куриловича, де пропрацював до вересня 1939 року.

Роботу в нотаріальній установі Данило Фіголь поєднував із фотографією. На початку 30-х років ХХ ст. він працював редактором періодичного видання Українського фотографічного товариства у Львові (УФОТО) «Світло й тінь» [5, арк. 64]. Журнал виходив у Львові протягом 1933—1939 рр., у якому Данило Іванович періодично друкував свої праці з художньої фотографії [41; 43—45].

УФОТО було засноване у Львові в 1930 році з ініціативи Олекси Балицького та Степана Дмоховського. Данило Іванович Фіголь один із організаторів Українського фотографічного товариства⁶. У 1933 році, «в час невимовно прикрої господарської кризи», — зазначалось у передмові від редакції журналу, — УФОТО розпочало видавати перший український фотографічний журнал на Західній Україні «Світло й тінь» [29, с. 1]. Данило Фіголь був одним із його редакторів.

Товариство регулярно проводило виставки української художньої фотографії в Галичині та закордоном. Данило Іванович брав участь в усіх виставках УФОТО [6; 8; 15; 23; 27; 28; 31; 32; 63]. Важливою для молодого фотографа стала виставка, проведена у Львові 18 квітня 1937 року в залах Природничого музею Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Це була широкомасштабна виставка Української мистецької фотографії, на якій були присутні представники Польського фотографічного товариства й преси. Вона зробила помітне враження на зібраних гостях, преса присвятила їй доволі багато місця в періодичних видання [23, с. 811]. На виставці Фіголь Данило продемонстрував аудиторії чотири свої світлини «Сирітка Зелі», «Відвідини тіней», «Кізі й Цівуна» та «Осінь». Характерним жанром світлин було відображення селянського побуту того часу (30-х років ХХ ст.). Олесь Мох з цього приводу

³ Стефанія Фіголь (Галущинська) — дочка пароха Миколи Галущинського із Звиняча Чортківського повіту, народилась та виховувалась в сім'ї українського духовенства.

⁴ Данило, Атанас, Володимир, Марія та Дарія.

⁵ Юзеф Світковський — професор фотографії, лектор, видатний львівський фотохудожник міжвоєнного періоду, майстер фотографії.

⁶ Українське фотографічне товариство — спілка українських фотоаматорів Західної України, створена у Львові в 1930 році з метою об'єднати українських фотографів та пропагувати мистецтво і техніку фотографії серед українського населення. Існувало до 1939 р. Іноді вживаються скорочені назви УФОТО, УФТ, УГТ тощо. Установчі збори Українського фотографічного товариства відбулися у приміщенні «Народної гостиниці» у Львові. Ініціаторами створення УФОТО були професор Олекса Балицький та доктор Степан Дмоховський.

Данило Фіголь. Фото 1947 року (Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 3. — Спр. 61. Особова справа Данила Фіголя. — Арк. 36)

констатував: «Фіголь, як і раніше, любується у штучних вишуканих мотивах... — це його давній жанр, якого він тепер не покидає. Можна б мати заваги тільки щодо технічного виконання його декотрих образів...» [23, с. 813]. В періодичних виданнях [14; 26] того часу було висвітлено майже всі аспекти проведення виставки, автори яких виклали свої рецензії на кожного учасника VII Виставки Української мистецької фотографії. Стосовно Данила Івановича зазначалось: ««Осінь» Д. Фіголя прегарна... дуже багато серця видно з малих котиків «Кізі й Цівуня» (модерно унятих)... Досить емігматичні, загадкові «Відвідини тіней»...» [23, с. 816]. За його участю, закордоном пройшло близько трьох виставок. Данило Фіголь взяв участь в міжнародній фотовиставці в Лос-Анжелосі 1932 р., де за фото «Юдин гріш» отримав відзначення — гран-прі [62, с. 143]. Він учасник Першої Всеслов'янської виставки мистецької фотографії в Загребі 1935 року та Чикаго — 1933 року.

Бачення життя та природи через призму художньої фотографії стало важливим чинником у формуванні його світогляду, як знаного фотографа. Діяльність упродовж складних історичних 30-х років ХХ ст. та виховання в сім'ї греко-католицького священника сформувало майбутнє світобачення та

науково-дослідну практику в галузі українського народознавства.

У 1939 р. Данило Фіголь переїжджає до Львова. Час його прибуття збігся з «організаційним періодом», коли у місті проходили вибори депутатів у Національні збори західних областей УРСР, де він почав працювати агітатором виборчої дільниці [5, арк. 64]. Коли закінчились вибори, знайшов працю в головному поштамті Львова, де виконував обов'язки завідувача передплатним відділом Міськсоюздруку [5, арк. 69]. У Львові він зустрів своє кохання та одружився з Ярославою Проців⁷, яка була вчителькою середньої школи м. Перемишля⁸.

На період німецької окупації Львова (1941—1943 рр.) припала педагогічна діяльність Данило Фіголь. Він вчителював у львівській Художньо-промисловій школі. Фах педагога не приносив достатньо коштів, щоб прогодувати молоду сім'ю в кризових тогочасних умовах, тому Данило Іванович змушений додатково працювати продавцем у крамниці, торгуючи різноманітними фотоматеріалами. Педагогічна діяльність у 1943—1944 рр. була перервана і Данило залишився без роботи. Пояснюється це перебігом подій Другої світової війни на території Західної України. У 1943 р. він покидає Львів і переїжджає до дружини в Перемишль. Після звільнення міста від німецьких окупантів працював викладачем у Торговельно-економічній гімназії [5, арк. 39].

Державний договір, підписаний в 1945 р. між урядом СРСР та Польським Комітетом Народного Визволення, передбачав нові зміни в державному розмежуванні. Згідно з цим договором м. Перемишль залишалось під протекторатом польської влади. Це змусило Данила Фіголя разом із дружиною та дітьми переїхати до Львова, де вони проживали на вулиці Семена Палія 3/3 все своє життя [5, арк. 39].

1 березня 1945 р. Данило Фіголь почав працювати у Відділі етнографії Інституту Українського

⁷ Анна уродженка 10 квітня 1909 року м. Станіславова. Навчалась в Університеті Яна Казимира на математично-природничому факультеті, захистила магістерську роботу «Сільськогосподарські взаємини Південно-Східної Польщі у висвітленій літературі» у 1938 році. В сім'ї Данила та Ярослави Фіголів було п'ятеро дітей — Роман, Марія, Володимир, Іванна та Любов. До 1945 року сім'я проживала в Перемишлі.

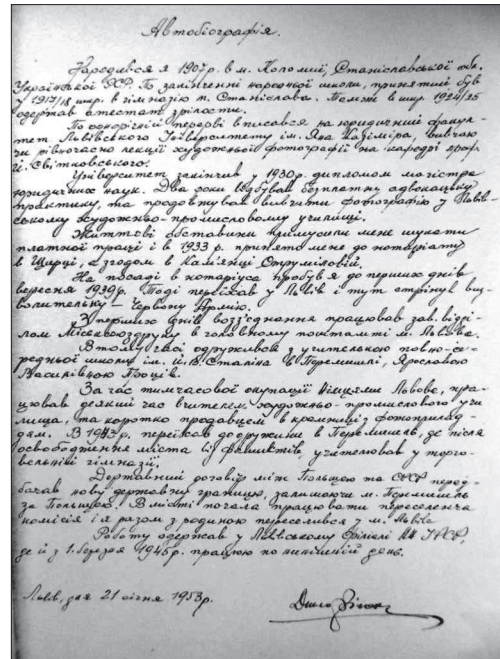
⁸ В той час найменувалась як повносередня школа ім. Й.В. Сталіна.

фольклору АН УРСР м. Львова та Державному Етнографічному музеї АН УРСР на посаді лаборанта [5, арк. 76]. В Лабораторії науково-прикладної фотографії Академії наук УРСР вчений розпочав дослідження на тему «Фототехніка як дослідницький метод в етнографії та краєзнавстві»⁹. На жаль, автору не вдалось завершити роботу над цим дослідженням, яке на сьогодні залишається не опублікованим [5, арк. 43].

Сумлінна праця на посаді лаборанта була оцінена директором музею та його співробітниками, тому 1 квітня 1946 р. Данила Фіголя за підписом академіка Філарета Колесси призначено на посаду завідувача відділом експозиції [5, арк. 44]. Ентузіазм і наполегливість у роботі спричинили те, що в червні 1946 р. Данило Іванович приступив до праці бібліотекаря у музеї. Через місяць його вже затвердили на посаді молодшого наукового співробітника, а із січня 1947 р. він тимчасово виконував обов'язки завідувача директора бібліотеки Державного Етнографічного музею АН УРСР. За час роботи у цьому відділі вчений брав участь в етнографічних експедиціях та займався науковою роботою [5, арк. 56]. Дослідницькі інтереси Данила Фіголя сягали різних ділянок української традиційної культури. Стрижнем були його захоплення мистецтвом, зокрема фотографією та етнографією. Він формувався як вчений, співпрацюючи з відомим львівськими вченими — Філаретом Колесою, Оленою Кульчицькою, Степаном Щуратом, Іриною Гургулою, Савиною Сидорович, Іваном Крип'якевичем, Романом Гарасимчуком, Михайлом Скориком, Василем Пастушином, Катериною Матейко, Любов'ю Сухою.

В Державному Етнографічному музеї АН УРСР він працював над темами «Народні форми транспорту та комунікації» й «Сплав лісу» [5, арк. 43]. Його дослідження повинно було увійти розділом до колективної теми «Атлас матеріальної культури західних областей УРСР» [5, арк. 43], яку виконували працівники Львівського Відділу етнографії Інституту Українського фольклору АН УРСР та Державного Етнографічного музею Академії наук УРСР. Наукова робота над «Атласом матеріальної культу-

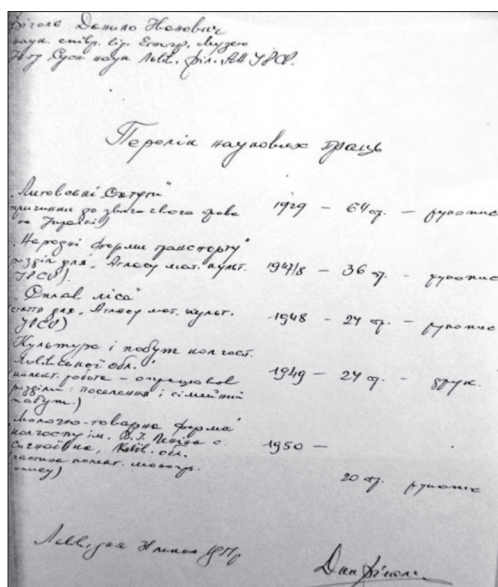
⁹ На основі опрацювання архівних матеріалів виявлено, що ця праця має ще іншу назву «Краєзнавчо-етнографічна фотографія в музейно-науковій роботі» 1947.

Автобіографія. 1953 р. (Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 3. — Спр. 61. Особова справа Данила Фіголя. — Арк. 72)

ри західних областей УРСР» була розпочата в 1940 р., але через початок Другої світової війни роботу над нею відклали [30, с. 158]. Цей проект залишився незавершеним, оскільки у дослідженні: не була висвітлена теза про єдність трьох братніх народів; недостатня методологічна чіткість й відсутня критика праць «буржуазних» авторів та низький ідеологічний рівень [1, арк. 61—62].

Під тиском радянської ідеології, яка визначала потрібні й не потрібні теми, вчений змушений був обрати іншу тему дослідження і працював над кандидатською дисертацією «Культура і побут колгоспного селянства українського Полісся» [5, арк. 61]. На жаль, вченому не вдалось завершити та захистити дисертаційне дослідження. З цієї теми він написав низку статей, що були опубліковані. Можна припустити, що причина, яка завадила написанню та захисту дисертації, пов'язана з вибраною темою та поглядами Данила Фіголя, які він не поділяв з владою. Матеріали, ним зібрані, не підтверджували постулати, які треба було задекларувати згідно з радянською ідеологією, яка вважала, що селянство — це «загроза», та виявляла в ньому довговічний вплив «неправильних» настанов буржуазної етнографії, яка твердила, що носієм «етносу», традицій національної культури є лише селянство [19, с. 158].

Перелік наукових праць Д. Фіголя (Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 3. — Спр. 61. Особова справа Данила Фіголя. — Арк. 68)

Перші кроки реалізації наукового плану в етнографічних дослідженнях вченого були здійснені в кінці 40-х рр. ХХ ст. У 1949 р. Данило Фіголь взяв участь у польовій експедиції на Полісся. На основі польових матеріалів в 1950 р. надрукував статтю «Культура и быт колхозников Львовской области» [33]. У цьому дослідженні етнолог, незважаючи на задекларовану тематику дослідження, надав перевагу висвітленню матеріальної культури Полісся з її складовими житлом, одягом, та духовною з традиційною сімейною та календарною обрядовістю [33, с. 137—149].

Етнографічні дослідження Данила Фіголя 50—60-х рр. ХХ ст. присвячені вивченню громадського та сімейного побуту робітників Західної України дорадянського періоду. Зміна тематики наукових студій того періоду для науковців регламентувалась низкою чинників. Одним із важливих була І Республіканська нарада з питань етнографії, проведена у Львові 23—27 лютого 1954 року. Згідно з нею у 50-х рр. ХХ ст. етнографи СРСР, в тому числі й УРСР, повинні працювати над дослідженням «проблеми соціалістичних перетворень культури та побуту народів СРСР» [19, с. 158]. Не менш вагомим фактором була ідеологія марксизму-ленінізму, що домінувала над всіма гуманітарними науками. Творча й наукова думка вчених радянського періоду не була вільною. Наукове вивчення робітничого стану

та колгоспного селянства схвалювалось та заохочувалось владними державно-політичними органами. Тематика досліджень диктувалася радянською ідеологією і була направлена на висвітлення «покращення» умов життя українців в період будівництва соціалізму та показ всього негативного, що було до радянської влади.

У 1953 р. Данило Фіголь взяв участь у польовій експедиції на Полісся, в ході якої науковці Українського музею етнографії та художнього промислу АН УРСР відвідали північні райони Рівненської та Волинської областей (Рокитно, Сарни, Дубровиця, Любешів, Камінь-Каширський). Експедиція тривала 20 днів, впродовж яких етнографи досліджували особливості побуту та промисли. Згідно з тематичним планом це дослідження повинно було продовжуватись в наступні роки [36, с. 48]. Результати польової експедиції Данило Іванович висвітлив у науковій статті «Деякі особливості сучасного побуту українців Полісся» [36]. У публікації, незважаючи на вказівки І Республіканської наради, він звернув увагу на традиційну культуру поліщуків: поселення та садибу, народний одяг, звичаї та обряди, господарські заняття, знаряддя обробітку ґрунту, промисли, ремесла, та виділив локальні особливості й регіональну специфіку.

У 1957 р. етнолог надрукував статтю «Етнографічне дослідження в Рокитнянському районі на Поліссі в 1954 році» [42], в якій наголосив на сімейному побуті українського села на Поліссі; описав чинники, що вплинули на формування нового сімейного побуту, та зміни в характері основних занять поліщуків; детально зупинився на висвітленні весільної обрядовості поліщуків; зауважив: «хлопці одружуються, а дівчата виходять заміж по своїй волі, примусу батьків, який базується на матеріальній вигоді, зараз немає» [42, с. 28]. У висновках також задекларував, що «під впливом нових умов життя поступово змінюється і побут» [42, с. 29]. Автор змушений був зробити такі висновки, згідно з радянською ідеологією.

У статті «До історії робітників Львова в кінці ХІХ — на початку ХХ ст.» [48] вчений подав характеристику побуту робітників Львова дорадянського періоду; охарактеризував житло робітників: «Будинки споруджували за зразком традиційного селянського житла.... В основному трикамерні

(хата + сіни + хата) або чотирикамерні (хата+сіни+хата+комора)» [48, с. 18] та одяг (чоловічий, жіночий, дитячий; святковий, буденний), який зберіг чимало традиційних рис [48, с. 19—20]; узагальнив і нові явища у суспільному житті міста: сімейні свята робітників, пов'язані із народженням і хрещенням дитини; весільну й похоронну обрядовість та дозвілля робітників [48, с. 22].

Поряд із науковими дослідженнями у 1953 р. етнограф взяв участь у польовій етнографічній експедиції на Полісся [3], про яку йшлося попередньо. В архіві Інституту народознавства НАН України зберігаються його польові щоденники з цієї експедиції, матеріали яких — важливе джерело для вивчення традиційного землеробства поліщуків. Це підтверджують наступні записи в польових журналах науковця: «Працювали прадідівськими знаряддям — сохою та дерев'яною бороною. Перший плуг на Поліссі з'явився в 1912 році. Його виготовив місцевий коваль (чех за походженням), який бачив такі «залізні сохи» в польському маєтку. Але таке знаряддя праці спочатку мало використовувалось, оскільки селяни надавали перевагу сохі, адже вважали її найкращою» [2, арк. 57—81]. Із польових щоденників Данила Фіголя можемо дізнатися про техніку виготовлення сохи: «Соху виготовляли самі селяни. Звичайно із берези. Викорчовували дерево, два розв'язані корчі — залишали на ручку — так звані роги, а до стовбура, що звався рогач — прикріплювали під гострим кутом два патики, зачіплені залізними сошниками. На кінці рогача вміщували ярмо, за допомогою якого воли тягли соху. Ярмо будовою не відрізнялось від звичайного (при возі), лише було в два рази довше за нього» [3, арк. 81].

В центрі наукових зацікавлень Данила Фіголя також були допоміжні господарські заняття поліщуків. Це засвідчують польові матеріали народознавця. «Допоміжним видом занять було бджільництво. Колоди зберігали, за панщини, в лісі на дереві, але коли ввели данину на кожну колоду і бортю, тоді пасічники почали переносити колоди біля хат, а від бортей відмовились. Таким чином бортей зникає із вжитку і залишається лише колода, яку тримали, за звичкою, на дереві поблизу хати або близько села» [3, арк. 81, 83].

Із польових щоденників також можна почерпнути інформацію про весільну обрядовість українців По-

лісся. «Весілля на Поліссі тривало кілька днів, розпочиналось воно свачинами: 3—5 сватів бадали, чи буде згода, і щойно перевірили справу йшли офіційно. Потім змовини, тобто договорювались, коли має бути весілля і що молода отримає на придане. Дівчина отримувала «бодню» або «кухар», який забирала із собою на нове господарство. На саме весілля вбирала дівчина часто «велін» та багате біле плаття, а молодий костюм. Весілля розпочиналось в молодії, а потім переїздили до молодого» [3, арк. 84]. Також вчений описав досить цікавий звичай, пов'язаний із обрядовою дією, яка визначала порядність нареченої. «Був звичай, що, приїжджаючи на подвір'я молодого, молода скакала з фіри на діжку (коли була чесна), а ні, якщо таке траплялось, обходила стороною діжку» [3, арк. 85]. Польові матеріали Данила Фіголя заслуговують окремого наукового дослідження, тому в даній публікації не подаються.

У 1951 р. за постановою Ради Міністрів УРСР у Львові відбулось об'єднання Музею художньої промисловості і Музею етнографії НТШ в єдиний Музей етнографії та художнього промислу АН УРСР. Зосереджувалась велика кількість експонатів, понад 60 тисяч, які були розподілені на окремі фонди, а відповідальними за їх збереження призначали наукових співробітників.

Виступаючи забереження української культурної спадщини Данило Фіголь у 1952 р. остаточно зосередився на роботі в Музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР. Тоді ж відбулось ще більше розширення спектру наукових зацікавлень ученого. Досліднику доручили завідувати фондом іграшок, яким він опікувався до 1964 року. Свідченням його фаховості у музейній справі є статті й доповіді, які присвячені музейному аспекту практики Данила Фіголя [34; 35; 50; 56; 57; 58; 59; 61]. Основний масив роботи на цій посаді зводився до відповідальності й упорядкування ілюстраційних фондів музею, побудові експозиції та культурно-освітній роботі [5, арк. 43]. Робота в цьому руслі спричинила появу у 1956 р. публікації «Українська народна дитяча іграшка» [56]. В цій статті автор висвітлює функції, генезу та українські школи виготовлення народної дитячої іграшки; описав музейну збірку народної дитячої іграшки Державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР та традиції її творення в різних етнографічних районах Західної України; зробив

акцент на матеріалі виготовлення дитячої забавки, виділивши два види: дерев'яні та глиняні; виокремив основні три групи (образні й сюжетні; музично-шумові; механічні) та підгрупи української народної дитячої іграшки [56, с. 74—78]; детально зупинився на Яворівській школі народної іграшки; наголосив на використанні та значенні іграшки для формування світогляду дитини. На основі проведеного дослідження автор закликає активніше використовувати представлені зразки народної іграшки для виховання дітей [56, с. 77].

У 1957 р. вчений у співавторстві із М. Козакевичем та В. Рожанківським опублікував наукову статтю музеєзнавчого характеру «Поповнення фондів Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР» [61]. В ній висвітлив оновлення музейної збірки у 1954 р. на основі експонатів Полісся; зазначив доповнення музейних фондів новими знаряддями праці, речами з поліської селянської хати та народним одягом, поряд із експонатами народного мистецтва та художнього промислу. У 1959 р. зусиллями вченого побачила світ стаття «Новонабуті експонати музею» [37]. Вона присвячена поповненню фондів Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР новими збірками.

Його заслуги та досвід у діяльності на ниві української етнографії та музейництва були високо оцінені. У 1960 р. вченого призначили головним охоронцем фондів Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР. Ця посада сприяла написанню путівника «Львівський державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР» [45]. В ній автор висвітлив історію створення музею; означив історичний принцип побудови його експозиції; описав фонди музею, їх поповнення, науково-дослідну та збирацьку роботу працівників Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР [50, с. 9—10].

У 1964 р. Данило Іванович у співавторстві з В.А. Маланчуком опублікували статтю «Вишивка в сучасному побуті» [58], в якій висвітлюється значення народної художньої вишивки для української культури; автори виділили виховну функцію української народної вишивки та закликали до її збереження. У висновку вчені вималювали майбутні перспективи розвитку художньої вишивки [58, с. 45].

Наукова практика Данило Фіголь як етнографа й музейника виявлялась в активній участі у наукових конференціях. Помітною для етнографічної науки Галичини 50-х рр. ХХ ст. була виїзна конференція, організована Музеєм етнографії та художнього промислу АН УРСР спільно з Бориславським Міським Комітетом КП(б)У. Конференція проходила протягом 2—5 грудня 1960 р. в м. Бориславі у приміщенні Палацу Культури нафтовиків на тему: «Здобутки народної культури — в сучасний побут» [2, арк. 1]. У цій конференції взяли участь та виступили з доповідями науковці відділу етнографії Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР — К.І. Матейко, Д.І. Фіголь, Р.П. Гарасимчук, М.П. Ковальський, С.А. Макарчук, В.П. Васків і У.Л. Рудницька [2, арк. 2]. Публікація «Здобутки народної культури — в сучасний побут» [59] написана у співавторстві з дослідницею українського народного одягу Катериною Матейко на основі матеріалів конференції [2, арк. 2] та опублікована в 1962 році. Дослідники довели актуальність та значимість виїзних наукових конференцій для поступу української етнологічної науки у ХХ ст. [59, с. 234—235]. Незважаючи на значимість цієї конференції вчені висвітлили зміст доповідей лише деяких її учасників: Р. Гарасимчука, Д. Фіголя, В. Васківа, К. Матейко й С. Макарчука [59, с. 234]. Проведені конференції впродовж 1960—1961 рр. мали велике значення для розвитку етнографічної науки.

Протягом 7—8 грудня 1964 р. у Львові проходила наукова конференція, присвячена 25-й річниці возз'єднання Західноукраїнських земель з УРСР. Темою конференції була «Народна культура західних областей України за роки радянської влади» [57]. Вчений взяв у ній участь та виступив з доповіддю «Український державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР — важливий центр дослідження та популяризації культури і побуту українського народу» [57, с. 40]. У доповіді науковець подав історію створення музею [2, арк. 1]; зупинився на науково-дослідній роботі музею в умовах різних історичних періодів (Австро-угорського та польського панування, Першої та Другої світових воєн, радянського режиму); наголосив, що в «період австро-угорського та панського, себто польського панування, двом музеям було важко вести будь-яку роботу; висвітлив позитивні сторони науково-дослідної роботи, відзначивши внесок

І. Франка та В. Гнатюка» [2, арк. 1], збільшення музейних збірок, встановлення нових контактів із музеями не тільки УРСР, а й з іншими республіками СРСР та початок систематичної науково-дослідної роботи над збірками; задекларував негативний вплив на роботу музею Першої світової війни; висвітлив головні теми наукової роботи працівників Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР в 1950-х рр.: «дослідження матеріальної й духовної культури українського народу та вивчення промисловості України» [2, арк. 3]; наголосив на колективній роботі львівських вчених над етнографічним нарисом «Українці», «Історико-етнографічним Атласом» та «Нарисом з історії українського народного та прикладного мистецтва» [2, арк. 8—10].

Паралельно із науковою Данило Фіголь був залучений до консультативної роботи, яка спрямовувалась на допомогу промисловим підприємствам і творчим організаціям. Завдяки цьому він взяв участь у VII міжнародному конгресі антропологічних та етнографічних наук [17], організованому вченими Москви, Ленінграда, Києва та Львова в 1964 році. На ній етнолог виголосив доповідь про «Методику наукової пропаганди в культурно-масовій та науково-освітній роботі музеїв» [17, с. 102], яка отримала схвальну оцінку та була опублікована в Москві [34].

Попри наукову діяльність дружня й плідна співпраця поєднували Данила Фіголя із видатною львівською художницею та мистецтвознавцем Оленою Кульчицькою. Це засвідчує низка публікацій, які присвячені життю й творчій діяльності Олени Кульчицької та спогади про художницю [47; 49; 52; 53; 55; 60]. То ж не дивно, що вчений із 1945 р. був незмінним особистим секретарем та помічником Олени Львівни. Данило Іванович ініціатор створення Художньо-меморіального музею О.Л. Кульчицької, в Львівській середній школі № 87 [62, с. 143]. Окрім того, учений один із виконавців останньої волі художниці та автор її заповіту. Олена Кульчицька доручила Данилові Фіголю передати всю її творчу спадщину в дар народу в особі Львівського музею українського мистецтва¹⁰.

Вчений у співавторстві із І. Сенівом видали друком в 1953 р. каталог виставки «О.Л. Кульчицька як художник-етнограф» [60]. В статті «Скарб Оле-

¹⁰ Сьогодні Національний музей у Львові імені Андрея Шептицького.

Похорон Д.І. Фіголя, 1967 рік (Криса Л., Фіголь Р.Д. Личаківський некрополь: путівник / Любомир Криса, Роман Фіголь. — Львів, 2006. — С. 416.)

ни Кульчицької» [53] автор висвітлює вагомість Олени Кульчицької для розвитку українського мистецтвознавства; проаналізував громадсько-політичну, наукову й творчу практику художниці протягом 1939—1967 рр.; наголосив на етнографічному аспекті наукової діяльності, що підтвердив працями: «Західноукраїнський народний одяг», «Народне будівництво», «Весілля на склі», «Демонологія Гуцульщини» [53, с. 18—19]; спричинився до видання «Каталогу міжобласної художньої виставки», яка була присвячена 25-й річниці воз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській Соціалістичній Республіці. Виданий каталог виставки повністю не продався і в 1972 р. залишки тиражу в кількості 800 примірників були списані й знищені. Сьогодні праця — мистецтвознавча цінність та бібліографічна рідкість [49].

На шістдесятому році життя Данило Іванович Фіголь відійшов у вічність. Похований на Личаківському кладовищі, поле № 75, неподалік від свого батька та матері Івана та Стефанії Фіголів. Стараннями дітей у 1970 р. було поставлено пам'ятник з мармурової крихти [18, с. 416].

Данило Іванович Фіголь за час роботи в Музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР опублікував сам або у співавторстві понад двадцять праць і науково-популярних статей з питань української етнографії.

Наукова практика Данила Фіголя проходила в три етапи: реалізація професійних навичок роботи з фотоапаратом (30—40-ві рр. XX ст.); становлення його як дослідника української етнографічної на-

уки (1945—1951 рр.); праця у сфері музеєзнавства (1951—1964 рр.).

На особистість Данила Фіголя та його етнографічну практику вплинула ідеологія марксизму-ленінізму. На початку своєї наукової діяльності вчений не корився їй, але партійно-державна цензура виявилась сильнішою. Це призвело до зміни тематики етнографічних досліджень етнолога. Аналіз наукової спадщини вченого продемонстрував, що вся творчість Данила Івановича підтверджує складність існування галицького інтелігента в умовах радянської дійсності, в якій йому доводилось роздвоюватись, показувати правдиві, об'єктивні реалії українського життя, традицій та, з іншого боку, знаходити нерелевантні факти, що вимагала радянська ідеологія, й висвітлювати їх. Та, незважаючи на складні обставини наукової етнографічної діяльності,

Окрім опублікованих наукових досліджень чимало праць вченого неопубліковані та зберігаються в архівах України, зокрема архіві Інституту народознавства НАН України. Все це засвідчує, що народознавець здійснив вагомий внесок в розвиток української етнографічної науки воєнного і повоєнного часу, а рукописна спадщина вченого-етнолога вимагає окремого монографічного вивчення.

- Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. Державний етнографічний музей Академії наук УРСР. — Оп. 1. Документи постійного зберігання за 1939—1940, 1944—1951 рр. — Од. зб. 7. Плани науково-дослідної роботи музею на 1945—1949 рр. — 127 арк.
- Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 146. — (Фіголь Д.І. Український державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР — важливий центр дослідження та популяризації культури і побуту українського народу). — 10 арк.
- Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2 (Науково-дослідна документація за 1951—2000). — Спр. 21. Фіголь Д.І. Матеріали етнографічної експедиції у Полісся. Польові журнали (ч. 1, 2, 3). 1953 р. — 261 с.
- Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 90. — (Фіголь Д.І., Матейко К. І. Здобутки народної культури в сучасний побут). — 10 арк.
- Архів Інституту народознавства НАН України. — Ф. 1. — Оп. 3. — Спр. 61 (Особова справа Данила Фіголя). — Арк. 36—81.
- Виставка «Наша Батьківщина на світліні». Каталог. — Львів, 1935. — Листопад. — I. Мистецький краєзнавчий відділ: п'ять фото за № 52—56; II. Документальний краєзнавчий відділ: дванадцять фото за № 351—362.
- Волошин М.М. Любов Суха — дослідниця народних промислів українців Східних Карпат (до 25-ліття з дня смерті) / Мар'яна Волошин // Народознавчі зошити. — 2013. — № 3. — С. 509—518.
- Восьма вистава української мистецької фотографії. — Львів, 1938. — 3—30 квітня. — № 105, 106. — С. 7.
- Гарасимчук Р. Народні танці Карпат / упоряд., вступна стаття Р.Ф. Кирчів, С.П. Павлюк, В. Яблонська. «Унікальне дослідження і його автор». — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2008. — Кн. 1. — С. 5—28.
- Гілевич І. Мустафа Козакевич — дослідник традиційної культури українців Полісся та Волині / Ігор Гілевич // Народознавчі зошити. — 2008. — № 3—4. — С. 215—227.
- Горинь Г. Катерина Матейко: штрих до творчого портрета на відстані часу / Г. Горинь, О. Никорак // Народознавчі зошити. — 2000. — № 6. — С. 1102—1113.
- Грицюк І. Життєвий шлях і наукова діяльність Савини Сидорович / І. Грицюк // Народознавчі зошити. — 1999. — № 6. — С. 911—920.
- Гудак В. Незабутні враження / Василь Гудак // Народознавчі зошити. — 2011. — № 4. — С. 608—609.
- Діло. — 1937. — 20 квітня.
- Друга виставка української фотографії. Каталог. — Львів, 1931. — Грудень. — С. 9—10. — Фото № 166—174.
- Енциклопедія українознавства : у 10-х т. / головний редактор Володимир Кубійович. — Париж ; Нью-Йорк : Молоде життя, 1954—1989. — Т. 10.
- Зінич В.Т. Українські вчені на VII міжнародному конгресі антропологічних та етнографічних наук / В. Зінич // Народна творчість та етнографія. — № 1. — 1964. — С. 101—103.
- Крива Л. Личаківський некрополь : путівник / Любомир Крива, Роман Фіголь. — Львів, 2006. — С. 416.
- Куницький О.С. Робота відділу етнографії в 1954—1956 рр. / О.С. Куницький // Українська етнографія / за ред. К.Г. Гуслистого, Г.Ю. Стельмах. — К. : АН УРСР. Наукові записки Інституту ІМФЕ АН УРСР, 1959. — С. 158—162.
- Макарчук С.А. Етнографічні дослідження побуту робітників України в 50—60-х рр. ХХ ст. / Степан Макарчук // Вісник Львівського університету. — 2012. — Вип. 47. — С. 17—29. — (Серія історична.)
- Маковецька Х. Той, хто «працював з серцем» / Х. Маковецька // Народознавчі зошити. — 2000. — № 6. — С. 1117—1127.
- Моздир М. Такою її пам'ятаю / Микола Модзир // Народознавчі зошити. — 2011. — № 4. — С. 605.

23. Мох О. VII Виставка Української мистецької фотографії / О. Мох // Світло й тінь. — 1937. — Ч. 4. — С. 811—813.
24. Никорак О. Наукова спадщина Катерини Матейко в українському народознавстві (до 100-ліття від дня народження) / Олена Никорак // Народознавчі зошити. — 2011. — № 4. — С. 583.
25. Никорак О. Науковий доробок Катерини Матейко / О. Никорак // Народознавчі зошити. — 1996. — № 4. — С. 217—221.
26. Нова Зоря. — 1937. — 25 квітня.
27. П'ята вистава української фотографії у Львові. — 1934. — Травень-червень. — 4 фото.
28. Перша виставка української аматорської фотографії. Каталог. — Львів, 1930. — 7—14 грудня. — С. 14: XXV. Фіголь Данило. — 7 фото. — № 203—209.
29. Світло й тінь. — Львів, 1933. — Ч. 1—2.
30. Скорик М.М. Работа Львовского отдела Института искусствоведения, фольклора и этнографии АН УРСР в 1947 г. / М.М. Скорик // Советская этнография. — № 3. — 1947. — С. 158—159.
31. Сьома вистава української мистецької фотографії. — Львів, 1937. — 18 квітня — 9 травня. — С. 6. — 5 фото за № 142—146.
32. Третя виставка УФОТО. Львів у світліні. — 1932. — Листопад. — С. 17—18, XIX. Фіголь Данило. — Львів. — 30 фото. — № 311—340.
33. Фіголь Д.И. Культура и быт колхозников Львовской области (По материалам колхоза им. Молотова Новомилятинского района) / Д.И. Фіголь // Советская этнография. — № 4. — 1950. — С. 133—149.
34. Фіголь Д.И. Методика научной пропаганды в культурно-массовой и научно-просветительной работе музеев (на опыте Украинского государственного музея этнографии и художественного промысла во Львове) / Д.И. Фіголь. — М., 1964.
35. Фіголь Д.И. Украинский государственный музей этнографии и художественного промысла АН УССР / Д.И. Фіголь. — Львов ; Брно : Этнография I, 1959. — С. 236—238.
36. Фіголь Д.И. Деякі особливості сучасного побуту українців Полісся (за матеріалами експедиції 1953 р.) / Д.И. Фіголь, Л.М. Суха, М.З. Козакевич та ін. // Матеріали з етнографії та художнього промислу. — К., 1956. — Вип. II. — С. 48—59.
37. Фіголь Д.И. Новонабуті експонати музею / Данило Фіголь // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. — К., 1959. — Вип. IV. — С. 140—141.
38. Фіголь Р.Д. Данило Фіголь (до 80-річчя від дня народження і 20-річчя від дня смерті) / Роман Фіголь // Аромат Євшан-зілля: до 20-ліття національної революції 1988—1991. — К. : Стило, 2008. — С. 247—248.
39. Фіголь Д.И. Український державний музей етнографії та художнього промислу / Д.И. Фіголь // Людвиг Кунз. Этнографические музеи в государствах Средней и Восточной Европы. Каталог. — Брно, 1958. — С. 211.
40. Фіголь Д.И. Мистецтво китайських друзів / Данило Фіголь, В. Васьків // Радянська культура. — 1959. — 12 листопада. — С. 4.
41. Фіголь Д.И. Відвідини тіней / Данило Фіголь // Світло й тінь. — 1937 — Ч. 2. — С. 771.
42. Фіголь Д.И. Етнографічне дослідження в Рокитнянському районі на Поліссі у 1954 році / Д.И. Фіголь // Матеріали з етнографії та художнього промислу. — К., 1957. — Вип. III. — С. 22—29.
43. Фіголь Д.И. Освітлення передовсім / Данило Фіголь // Світло й тінь. — 1933. — Ч. 7—8. — С. 53—54.
44. Фіголь Д.И. Фотографічний екслібрис / Данило Фіголь // Світло й тінь. — 1933. — Ч. 3—4. — С. 28 — 29.
45. Фіголь Д.И. Юдин гріш / Данило Фіголь // Світло і тінь. — 1936. — Ч. 6. — С. 592.
46. Фіголь Д.И. // Світло і тінь. — 1935. — Ч. 4. — 7 фото.
47. Фіголь Д.И. Дихання її мистецтва (до 90-річчя з дня народження української художниці О.Л. Кульчицької) / Данило Фіголь // Літературна Україна. — 1967. — № 73. — С. 2.
48. Фіголь Д.И. До історії побуту робітників Львова в кінці XIX — на початку XX ст. / Данило Фіголь // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. — К., 1959. — Вип. IV. — С. 13—23.
49. Фіголь Д.И. Каталог міжобласної художньої виставки, присвяченої 25-річчю воз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській Державі / Данило Фіголь. — Львів, 1967. — 156 с.
50. Фіголь Д.И. Львівський музей етнографії та художнього промислу АН УРСР : Путівник (на укр., рос. і англ. мовах) / Данило Фіголь. — Львів : Каменяр, 1968. — 22 с.
51. Фіголь Д.И. Не можна забути / Данило Фіголь // Наша культура. — Варшава, 1967. — № 9 (113). — С. 1—2.
52. Фіголь Д.И. Олена Кульчицька. Незабутне: літературний запис Данила Фіголя спогадів Олени Кульчицької про Василя Стефаника / Данило Фіголь // Василь Стефаник у критиці та спогадах. — К. : Дніпро, 1970. — 484 с.
53. Фіголь Д.И. Скарб Олени Кульчицької (до 90-річчя від дня народження) / Данило Фіголь // Народна творчість та етнографія. — 1967. — № 4. — С. 13—19.
54. Фіголь Д.И. Сучасний шлюб і весілля у робітників Львова / Данило Фіголь // Збірник : Матеріали з етнографії і художнього промислу. — К., 1960. — Вип. V.
55. Фіголь Д.И. Творчість народних художників УРСР / Данило Фіголь // Альбом : офорти / вступна стаття О.Л. Кульчицької. — Курськ, 1960.
56. Фіголь Д.И. Українська народна дитяча іграшка / Данило Фіголь // Довідник по фондах Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР. — К., 1956. — Вип. I. — С. 48—59.
57. Фіголь Д.И. Український державний музей етнографії та художнього промислу — важливий центр дослід-

- дження та популяризації культури й побуту українського народу / Данило Фіголь // Тези доповідей наукової конференції, присвяченої 25-й річниці возз'єднання Західноукраїнських земель з УРСР: «Народна культура західних областей України за роки радянської влади» (7—8 грудня 1964 р.). — Львів, 1964. — С. 40.
58. Фіголь Д.І. Вишивка в сучасному побуті / Данило Фіголь, В. Маланчук // Народна творчість та етнографія. — К., 1964. — № 3. — С. 43—45.
59. Фіголь Д.І. Здобутки народної культури — в сучасний побут / Данило Фіголь, Катерина Матейко // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. — К., 1962. — Вип. VII—VIII. — С. 233—235.
60. Фіголь Д.І. О.Л. Кульчицька як художник-етнограф. Каталог виставки / Д. Фіголь, І. Сенів. — Львів, 1953. — 15 с. + іл.
61. Фіголь Д.І. Поповнення фондів Українського державного музею етнографії та художнього промислу АН УРСР / Данило Фіголь, Мустафа Козакевич // Матеріали з етнографії та художнього промислу. — К., 1957. — Вип. III. — С. 177—178.
62. Фіголь Р.Д. Данило Фіголь (до 100-ліття з дня народження) / Роман Фіголь // Мистецтвознавство '07. — Львів. — № 2. — С. 143—148.
63. Четверта вистава української фотографіки / Фіголь Данило // Світло й тінь. — Львів, 1933. — Травень-червень. — С. 15—16. — 7 фото № 188—194.

Marianna Voloshyn

ON ETHNOGRAPHIC THEMATIC IN DANYLO FIGOL'S SCIENTIFIC PRACTICES

The article has been devoted to less-known figure of Ukrainian ethnology — Danylo Ivanovych Figol, ethnologist, museum employee, photographer and lawyer, whose fate was narrowly

linked with Galicia. Light has been thrown upon the researcher's worldview formation and personal development as well as his ethnographic and museum activities. Especial attention has been paid to Danylo Figol's role in the progress of ethnographic studies of 1940s—1950s in Lviv. Analytical review of the scholar's main concepts exposed in his publications and manuscripts has made this person more understandable to the present-day readers. The study carried out analysis of key scientific works ethnologist. Source base of Danylo Figol's works has convinced Ukrainian scientific community in high value and importance of his notions, conceptions and conclusions for science of XX c.

Keywords: Danylo Figol, State Museum of Ethnography of USSR Academy of Sciences, Ethnography Department of Institute of Ukrainian folklore of USSR Academy of Sciences, ethnology, Galicia, UFOTO.

Марьяна Волошин

ЭТНОГРАФИЧЕСКАЯ ТЕМАТИКА В НАУЧНОЙ ПРАКТИКЕ ДАНИИЛА ФИГОЛЯ

Статья посвящена малоизвестной фигуре украинской этнологии — Даниилу Ивановичу Фиголу, этнологу, музейщику, фотографу и правоведа, судьба которого связана с Галицией. Освещается формирование мировоззрения и становления личности ученого, его этнографическая и музейная деятельность. Раскрыта роль Д. Фиголя в развитии народоведческих исследований 1940—1960 гг. во Львове. В исследовании осуществлен анализ основных научных работ исследователя. На основе обзора широкой источниковедческой базы разработок Д. Фиголя доказано, что научный потенциал ученого был важным для развития украинской этнологии XX века.

Ключевые слова: Даниил Фиголь, Государственный Этнографический музей АН УССР, Отдел этнографии Института украинского фольклора АН УССР, этнология, Галичина, UFOTO.